

บทเรียน

ปฏิบัติการกั้นดินร่วนหา แบบเปิดเสรีและแม่นยำ

สุธิมา เทียนงาม และคณะ

บทเรียน

ปฏิบัติการแก้จนคนชั้ยนาท แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ

ข้อมูลบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สุริมา เทียนงาม.

บทเรียนปฏิบัติการแก้จนคนชั้ยนาท แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ.– กรุงเทพฯ : สถาบันวิทยาลัยชุมชน กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565. 64 หน้า.

1. ความจน. I. ชื่อเรื่อง

362.5

ISBN 978-616-584-085-9

ISBN

978-616-584-085-9

พิมพ์ครั้งแรก

กันยายน 2565

ผู้เขียน

สุริมา เทียนงาม และคณะ

จัดพิมพ์โดย

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่
เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชั้ยนาท
สถาบันวิทยาลัยชุมชน
กระทรวงการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ที่อยู่

สถาบันวิทยาลัยชุมชน
อาคารรัชมังกลาภิเชก 2
319 วจัษฐเกษม
ถนนราชดำเนินนอก
เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ : 0 2280 0091 - 6
โทรสาร : 0 2280 4162, 0 2281 1588
E-mail : chainatchinat80@gmail.com

สนับสนุนโดย

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนากระดับพื้นที่ (บพท.)

พิมพ์ที่

บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

จำนวนพิมพ์

1,500 เล่ม

บทเรียน

ปฏิบัติการกักันคนร้งนท
แบบเบ็ดเสร็จและม่่นำ

จุดเริ่มต้น
ของการแก้ไขความยากจน ต้องมาจาก
“กระบวนการค้นหาชนชั้นที่แม่นยำ”
ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีคุณภาพ
จึงนำไปสู่
“ปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ”

คำนิยม

สถาบันวิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันอุดมศึกษาน้องใหม่ที่เพิ่งแยกออกมาจากกระทรวงศึกษาธิการ และผนวกรวมเข้ากับกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เมื่อปี 2561 สภาสถาบันวิทยาลัยชุมชนได้มีนโยบายกำหนดตำแหน่งแห่งที่ (positioning) ของสถาบันวิทยาลัยชุมชน ให้นั้นการทำงานเพื่อช่วยคน 10% ล่างสุดของประเทศ แม้จะตระหนักว่าคนเหล่านั้นอาจจะมีเงินพอจะมาเรียนในมหาวิทยาลัยได้ ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายของสถาบันจึงไม่เหมือนมหาวิทยาลัยใดในประเทศไทย ด้วยจุดมุ่งเน้นดังกล่าว ประกอบกับความคาดหวังในการทำภารกิจเยี่ยมมหาวิทยาลัยทั่วไปที่ต้องมีทั้งการสอน การวิจัย และบริการวิชาการ ทำให้สถาบันวิทยาลัยชุมชนได้เริ่มเรียนรู้การทำวิจัยซึ่งไม่เคยทำมาก่อน

งานวิจัยชิ้นแรกที่สถาบันวิทยาลัยชุมชนได้ทดลองมือคืองานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นทุนวิจัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ที่นับได้ว่า “หิน” ที่สุดของทุนวิจัย เพราะเป็นงานวิจัยที่ต้องมีการเตรียมพร้อมของทีมเพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหาของพื้นที่ที่เลือกตั้งแต่ก่อนรับทุนวิจัย มีกระบวนการทำงานที่นักวิจัยต้องทำงานแบบมีส่วนร่วมกับภาคีหลายภาคส่วน ต้องสร้างปฏิบัติการและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยใช้ข้อมูลความรู้และหลักวิชาการมาสนับสนุน และต้องเรียนรู้การจัดการการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เมื่อสิ้นสุดโครงการ

หนังสือเล่มเล็กในมือท่านผู้อ่านนี้ คือบทเรียนปฏิบัติการแก้จนคนช้ำยาก แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ ซึ่งอาจารย์สุธิมา เทียนงาม เป็นหัวหน้าโครงการ โดยการเข้าไปสำรวจแบบบูรณาการ 100% ใน 2 อำเภอของจังหวัดช้ำยาก ร่วมกับภาคีต่างๆ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข ตลอดจนเชื่อมโยงการใช้ข้อมูลร่วมกับหน่วยงาน อาทิ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และพัฒนาชุมชนในระดับจังหวัด ผลการค้นหาและสอบถามข้อมูลได้ค้นพบคนจนที่ตกหล่นจำนวนมาก รวมถึง **“คนจนไม่จริง”** ที่อยู่ในฐานข้อมูลของรัฐ นำไปสู่การออกแบบปฏิบัติการที่ชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานร่วมกันหาทางช่วยเหลือกลุ่มคนจนที่อยู่ในภาวะยากลำบาก บทเรียนที่สะท้อนในหนังสือเล่มนี้มี 2 เรื่อง คือ บทเรียนจากการพยายามค้นหาคนจนอย่างแม่นยำ และบทเรียนการสร้างปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาคนจนอย่างเบ็ดเสร็จ

สิ่งที่ท่านผู้อ่านจะได้พบในหนังสือเล่มเล็กที่อ่านง่าย กระชับนี้ คือ การสะท้อนความจริงจากงานวิจัยอย่างตรงไปตรงมา ด้วยความเชื่อในความจริงเท่านั้นที่จะทำให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุดที่สุด จากนักวิจัยมือใหม่ ของสถาบันอุดมศึกษาน้องใหม่ในวงการ

ดร. สีลาภรณ์ บัวสาย

คำนำ

“บทเรียนปฏิบัติการแก้จนคนชั้ยนาท แบบเบ็ดเสร็จและแม่นย่ำ” เป็นหนังสือเล่มแรกจากการถอดดองค้ความรู้และประสบการณ์ของโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นย่ำ ในพื้นที่จังหวัดชั้ยนาท ซึ่งมีค้คำถามสำคัญสามข้อคือ คนจนอยู่ทีไหน ทำไมถึงจน และจะพาออกจากความจนได้อ่างไร

จากข้อเรียนรู้และประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ช่วง พ.ศ. 2563 - 2565 พบว่าจุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาคความยากจนคือ การพบคนจนทีแท้จริง เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคความยากจนทีสอดคล้องกับฐานทุน ศักยภาพของครัวเรือน และบริบทของพื้นที่ เนื้อหาของบทเรียนปฏิบัติการแก้จนคนชั้ยนาท แบบเบ็ดเสร็จและแม่นย่ำ จึงประกอบด้วย 2 เรื่อง สำคัญคือ **กระบวนการค้นหาคนจนอย่างแม่นย่ำ** เพื่อค้นหาให้พบ “คนจนจริงในปัจจุบัน” แยกคนจนไม่จริงออกได้ ข้อมูลและกระบวนการค้นหา เป็นทียอมรับจากทั้งตัวคนจน คนในชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์หาแนวทาง กลยุทธ์ และวางแผนดำเนินการแก้ไขความยากจนได้จริง และ **ปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ** ทีออกแบบได้สอดคล้องกับศักยภาพหรือทุนเดิม ความต้องการพัฒนา และข้อจำกัดของกลุ่มเป้าหมาย บริบทพื้นที่ แนวโน้มทีจะเป็นโอกาสของปฏิบัติการแก้จน ศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ และรูปธรรมของปฏิบัติการทีนำไปสู่การเพิ่มทุนของครัวเรือนตามฐานคิดระบบการดำรงชีพทียั่งยืน

คณะผู้วิจัย เจตนานำเสนอบทเรียนนี้ เพื่อสื่อสารแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ และมุมมองต่างๆ ในการดำเนินงานกับบุคคลและองค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ ที่สนใจการแก้ไขปัญหาคือความยากจน และหวังว่าสาระเชิงแนวคิด และบทเรียนจากปฏิบัติการ จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานแก้ไขความยากจน

พร้อมกันนี้ใคร่ขอขอบคุณหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ที่ได้หนุนเสริมกระบวนการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ และครัวเรือนเป้าหมายของจังหวัดชัยนาททั้ง 4,638 ครัวเรือน ที่เป็น “พื้นที่” ในการเรียนรู้ในครั้งนี้

ดร. สุธิมา เทียนงาม

สารบัญ

คำนิยาม	4
คำนำ	6
บทเรียนปฏิบัติการแก้จนคนชนวนาท แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ	10
บทเรียน 1 : กระบวนการค้นหาคนจนอย่างแม่นยำ	16
องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการค้นหาคนจน แม่นยำ	21
1) เครื่องมือค้นหาและบ่งชี้ ความยากจน-คนจน ครบวงจร	22
2) กลไกค้นหาที่มีประสิทธิภาพ	24
3) กระบวนการค้นหาที่มีคุณภาพ	28
บทเรียน 2 : ปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ	37
1) ฐานคิดที่ต้องมี	41
2) 5 เรื่องควรเข้าใจก่อนไปต่อ	41
3) ออกแบบการพัฒนาให้โดนใจ	47
4) รูปธรรมปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ	53
บทสรุปปฏิบัติการแก้จนคนชนวนาท แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ	58

บทเรียน

ปฏิบัติการกักันคนชั้นนาท
แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ

โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชัยนาทเริ่มต้นดำเนินการในเดือนพฤษภาคม 2563 มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการจัดทำระบบข้อมูลความยากจน และติดตามการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาความยากจน และหนุนเสริมกลไกการพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดชัยนาท โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ฐานข้อมูลคนจนจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform-TPMAP) ร่วมกับแนวคิด **“ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน”** (Sustainable livelihoods) ที่มุ่งหาความเข้าใจที่ตรง และถูกต้องตามความเป็นจริงในเรื่อง **“ศักยภาพของคน”** ในการแปลงสินทรัพย์หรือต้นทุนที่มีอยู่เพื่อผลลัพธ์ในการดำรงชีพที่ดีขึ้น เป็นฐานคิดสำคัญในการพัฒนา เครื่องมือแนวทาง และวิธีการดำเนินงาน

12 บทเรียนปฏิบัติการแก้จนคนชัวยานา
แบบเบ็ดเสร็จและแม่นย้า

ตลอดระยะเวลา 2 ปี ของการดำเนินงาน โครงการฯ ให้ความสำคัญ ส้าคัญกับ **“ความถูกต้องของข้อมูลคนจน”** ด้วยเชื่อว่า จุดเริ่มต้นของการแก้ไขความยากจน ต้องมาจาก **“กระบวนการค้นหาคนจนที่แม่นย้า”** ที่ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีคุณภาพ จึงจะนำไปสู่ **“ปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ”** ได้ นั่นคือ ต้องพัฒนากระบวนการค้นหาให้มีคุณภาพ สามารถค้นพบคนจนที่ต้องได้รับการช่วยเหลือจริงๆ โดยความเห็นพ้องร่วมกันของทั้งตัวคนจน และคนชุมชน ตลอดจนหน่วยงานในพื้นที่ จึงจะนำไปสู่การร่วมมือทุกภาคส่วนพื้นที่ออกแบบปฏิบัติการแก้จน ได้ตรงกับฐานทุนและศักยภาพของครัวเรือนคนจน และศักยภาพในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ และทำให้สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างต้อเนื่องและเบ็ดเสร็จ

เอกสาร **“บทเรียนปฏิบัติการแก้จนคนชัวยานาแบบเบ็ดเสร็จและแม่นย้า”** เป็นการประมวลประสบการณ์และการวิเคราะห์ การดำเนินงานและผลงานที่เกิดจากกระบวนการดำเนินการหลัก 7 ขั้นตอนได้แก

- (1) การค้นหาและสอบทานครัวเรือนคนจนเป้าหมายที่แม่นย้า
- (2) จำแนกกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนคนจนตามทุน และศักยภาพ
- (3) การวิเคราะห์บริบท (Poverty Profile) ให้เห็นถึงบริบทชุมชน และพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อความจนและเอื้อต้อการพัฒนาให้พ้นจากความยากจน

(4) การสอบถามข้อมูลแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กลไกนักจัดการ
ข้อมูลชุมชนที่โครงการฯ พัฒนาขึ้น

(5) การสร้างพื้นที่เรียนรู้ และวิเคราะห์ทางเลือกแก้จนร่วมกัน
ระหว่างคนจนและภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ ที่นำไปสู่การออกแบบปฏิบัติการ
การแก้จนที่เหมาะสมกับศักยภาพของครัวเรือนเป้าหมาย

(6) การหนุนเสริมการปฏิบัติการแก้จนบนฐานทุนและศักยภาพ
ครัวเรือน

(7) การติดตามประเมินผล เพื่อปรับสถานะความจน และ
ออกแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับสถานะในระยะต่อไป

ผังแผนภาพนี้

ปฏิบัติการแก้จนคนชัยนาท แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ

การปฏิบัติการแก้จนคนช้ยนาทแบบเบ็ดเสร็จและแมนย่า
มีบทเรียนที่สำคัญ 2 บทเรียน ได้แก่

(1) กระบวนการค้นหาคนจนอย่างแมนย่า

(2) ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาคอนจนแบบเบ็ดเสร็จ

แม้ว่าผลงานที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะยังกล่าวไม่ได้ว่าในปี 2 ของ
การดำเนินงานโครงการฯ สามารถแก้ไขปัญหาคอนจนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
การดำเนินงานได้อย่างเบ็ดเสร็จแล้วก็ตาม แต่สามารถบอกได้ว่า 2 ปี
ที่ได้ดำเนินการ และเรียนรู้จากประสบการณ์ในพื้นที่จริง ได้ค้นพบบทเรียน
กระบวนการค้นหาคนจนที่แมนย่า พบคนจนจริง แยกคนจนไม่จริง
ออกได้ เข้าใจศักยภาพและความต้องการ ตลอดจนเห็นภาพกระบวนการ
แก้ไขปัญหาคอนจนแบบเบ็ดเสร็จ ที่คิดว่าควรได้บันทึกและสื่อสารบทเรียนนี้
เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ และมุมมองต่างๆ ในการดำเนินงาน
กับบุคคล และองค์กรในภาคส่วนต่างๆ ที่สนใจการแก้ไขปัญหาคอน
ยากจน อันจะช่วยนำไปสู่การพัฒนาความรู้ ความคิด ที่จะไปสู่ความ
ก้าวหน้าของปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จและแมนย่า ตลอดจนความ
เป็นกัลยาณมิตรกระบวนการแก้จนร่วมกัน ของคณะวิจัยและภาคีที่
เกี่ยวข้องต่อไป

บทวิจัย 1

กระบวนการ ค้นหาคนจนอย่างแม่นยำ

กระบวนการค้นหาคนจนอย่างแม่นยำ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่ทำให้ค้นพบ “คนจนจริงในปัจจุบัน” แยกคนจนไม่จริงออกจากระบบข้อมูลได้ เป็นที่ยอมรับในข้อมูลและกระบวนการค้นหาจากทั้งตัวคนจน คนในชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขความยากจนได้จริง

กระบวนการค้นหาคนจนแม่นยำนี้ให้ความสำคัญกับ

1) การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในกระบวนการค้นหาคนจน ตั้งแต่การออกแบบกระบวนการค้นหา การสำรวจข้อมูล และการสอบถามข้อมูลคนยากจน

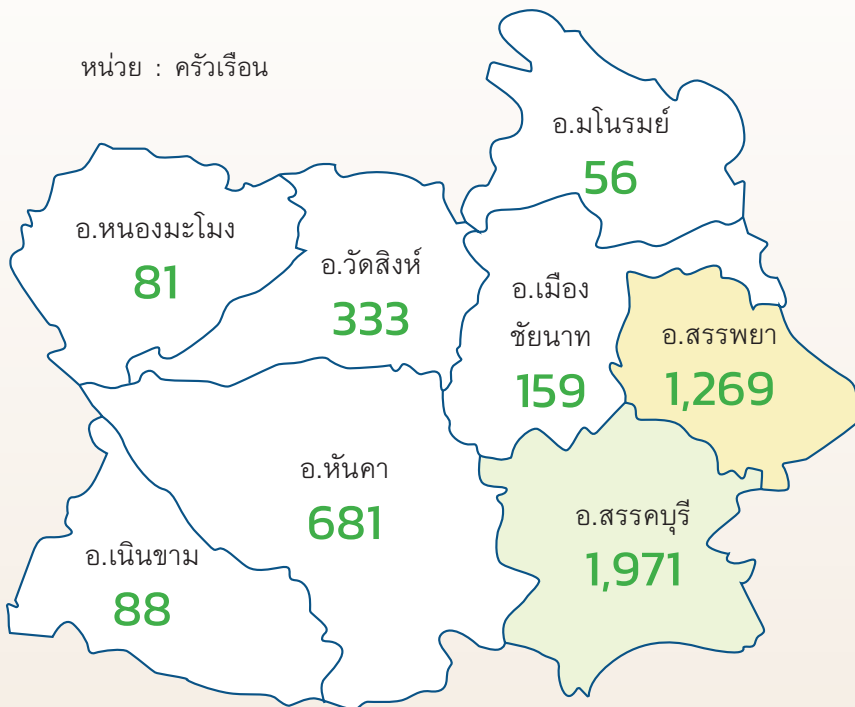
2) การมีตัวชี้วัดความยากจนที่ยอมรับร่วมกัน ของทั้งคนจน ชุมชน และหน่วยงาน ที่ทำให้สามารถระบุตัวคนจนจริงออกมาได้ และแยกคนจนไม่จริงออกจากระบบข้อมูล

ผลงานสำคัญจากกระบวนการค้นหาคนจนแม่นยำนี้ ทำให้โครงการฯ พบว่า ปี 2562 จังหวัดชัยนาท

1) มีครัวเรือนคนจนเป้าหมายจำนวน 4,638 ครัวเรือน โดยอำเภอเกษตรสมบูรณ์ เป็นอำเภอที่มีครัวเรือนคนจนเป้าหมายมากที่สุด จำนวน 1,971 ครัวเรือน (42.5%) อำเภอสรรพยามีครัวเรือนคนจนเป้าหมายจำนวน 1,269 ครัวเรือน (27.4%) ที่สามารถจำแนกเป็น 4 ระดับความยากจน ดังนี้

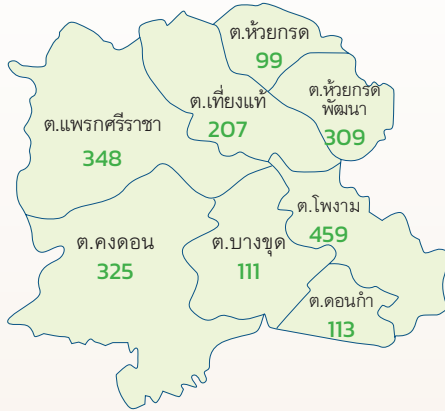
จังหวัดชัชนา 4,638 ครัวเรือน

แผนภาพแสดงข้อมูลครัวเรือนเป้าหมาย

อำเภอสรรคบุรี และ อำเภอสรรพยา

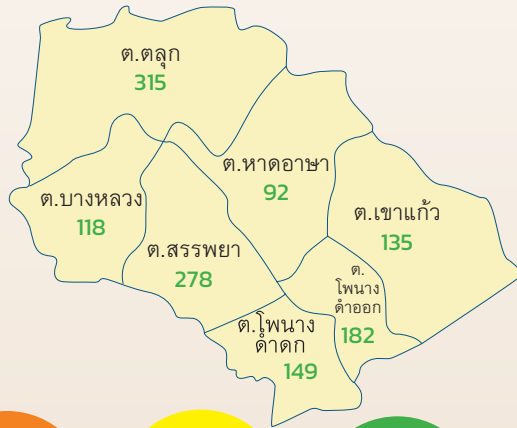

อำเภอสรรคบุรี
1,971 ครัวเรือน

หน่วย : ครัวเรือน

อำเภอสรรพยา
1,269 ครัวเรือน

หน่วย : ครัวเรือน

2) พบเห็นช่องว่างของระบบข้อมูลภาครัฐ จากกระบวนการ
สอบทานข้อมูลในระดับชุมชน ที่ทำให้พบคนจนตกหล่น และ
คนจนร้วไหล กล่าวคือ

ข้อมูลครัวเรือนเป้ำหมายที่ตกหล่น (Exclusion Error) คือ
มีสภาวะความเป็นอยู่มากลำบาก แต่ไม่มีชื่อในฐานข้อมูล TMAP
ปี 2562

ข้อมูลครัวเรือนเป้ำหมายที่ร้วไหล (Inclusion Error) คือ
ครัวเรือนที่มีความเป็นอยูที่ดี แต่มีชื่อในฐานข้อมูล TMAP
ปี 2562

อำเภอ	Exclusion Error (ครัวเรือน)	Inclusion Error (ครัวเรือน)
สรรคบุรี	976	494
สรรพยา	938	72

บทเรียนกระบวนการค้นหาแม่ข่าย ที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็น การประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ประสบการณ์การทำงานที่ได้บันทึกและแลกเปลี่ยนมุมมองในขณะทำงานมาอย่างต่อเนื่อง และเรียบเรียงออกมาให้เห็นถึง

- (1) สิ่งที่ดีควรมี
- (2) สิ่งที่ดีควรทำ
- (3) สิ่งที่ดีควรตระหนัก

ในการกระบวนการค้นหาคนจน เพื่อให้พบคนจนจริงในปัจจุบัน อย่างเป็นที่ยอมรับรวมกันของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ปฏิบัติการ ที่แม้ อาจจะไม่เต็ม หรือไม่ได้ทำทั้งหมดในปัจจุบัน แต่ควรได้ถูกมาใช้เป็นฐานเรียนรู้และพัฒนากระบวนการดำเนินงานโครงการ เพื่อให้มีและได้ทำในระยะต่อไป

องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการค้นหาคนจนแม่ข่าย

องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการค้นหาคนจนแม่ข่าย ที่ทำให้โครงการฯ ค้นพบคนจนจริง ทั้งคนที่ตกหล่นจากระบบ และคนที่รั่วไหลเข้ามาในระบบ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) เครื่องมือค้นหาและบ่งชี้ความยากจน-คนจน ครบวงจร (2) กลไกค้นหาที่มีประสิทธิภาพ และ (3) กระบวนการค้นหาและสอบทานที่มีคุณภาพ ดังนี้

1) **เครื่องมือค้นหาและบงชี้ความยากจน-คนจน ครบวงจร**
ประกอบด้วย 4 เครื่องมือสำคัญ ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นบนฐานคิด
“ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน” (Sustainable livelihoods)
ที่จำเป็นต้องมี หรือต้องพัฒนาขึ้นในกระบวนการค้นหา ได้แก่

1.1 **ตัวชี้วัดความยากจน-คนจน** เพื่อใช้เป็นฐานในการออก
แบบสำรวจ และการทบทวนเพื่อปรับสถานะหลังได้รับการ
สนับสนุนการพัฒนาตนเอง

1.2 **แบบสำรวจข้อมูลความยากจน-คนจน** เพื่อรวบรวมข้อมูล
สถานะความยากจน และศักยภาพที่มีอยู่ของครัวเรือน
กลุ่มเป้าหมายในระบบฐานข้อมูล TPMAP

1.3 **เกณฑ์พิจารณาระดับความยากจน-คนจน** เพื่อจำแนก
กลุ่มคนจน/ครัวเรือนยากจนตามสถานะและศักยภาพที่มี
อยู่ร่วมกับ “เกณฑ์ชุมชน” รวมถึงเพื่อใช้ประโยชน์ในการ
ปรับสถานะหลังการได้รับการสนับสนุนการพัฒนาตนเอง

1.4 **ฐานข้อมูลคนจน** ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคนจน ทั้งสถานะ
และศักยภาพ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงหลังได้รับการ
สนับสนุนการพัฒนา

ฐานคิด “ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน” (Sustainable livelihoods) เป็นฐานคิดที่ให้ความสำคัญกับการมุ่งหาความเข้าใจที่ตรงและถูกต้องตามความเป็นจริงในเรื่อง “ศักยภาพของคน” ในการแปลงสินทรัพย์หรือต้นทุนที่มีอยู่เพื่อผลลัพธ์ในการดำรงชีพที่ดีขึ้น 5 มิติ ได้แก่

- 1) **ทุนมนุษย์** เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของครัวเรือน 3 ประเด็นหลักคือ
  - 1.1 ภาวะพึ่งพิงของครัวเรือน ซึ่งวิเคราะห์จากข้อมูลจำนวนคนในครัวเรือน การศึกษา สุขภาพ อาชีพ รายได้ สวัสดิการ
  - 1.2 ศักยภาพในการประกอบอาชีพ ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษา ความรู้
  - 1.3 การเข้าถึงระบบสวัสดิการที่ครอบคลุม
- 2) **ทุนทางกายภาพ** โครงสร้างพื้นฐานและสินทรัพย์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และสาธารณูปโภค
- 3) **ทุนเศรษฐกิจ** ทรัพยากรทางการเงินที่คนใช้ในการบรรลุเป้าประสงค์ของการดำรงชีพ ได้แก่ สมดุลรายรับรายจ่ายในครัวเรือน แหล่งรายได้หลัก ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน
- 4) **ทุนทางธรรมชาติ** การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของครัวเรือนเป้าหมายในการดำรงชีพ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่า
- 5) **ทุนทางสังคม** ทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมที่คนนำมาใช้ในการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ ได้แก่ เครือข่ายและความสัมพันธ์ รวมถึงการเป็นสมาชิกของกลุ่ม

2) กลไกค้นหาที่มี
ประสิทธิภาพ หมายถึง
การมีกลไกดำเนินการ
ที่ช่วยให้สามารถค้นพบ
คนจนจริงในปัจจุบัน
อย่างเป็นที่ยอมรับของ
ชุมชน และหน่วยงาน
ในพื้นที่ ประกอบด้วย
2 กลไกสำคัญ ได้แก่

2.1 นักจัดการข้อมูลชุมชน มีบทบาทหน้าที่ในการสำรวจข้อมูลคนจน
เป้าหมาย และเป็นตัวกลางในการสอบถามข้อมูลและชี้เป้าครัวเรือน
เป้าหมายแบบมีส่วนร่วม จากภาคส่วนต่างๆ ด้วยการรวบรวม
ข้อมูลปัญหาครัวเรือนในเชิงลึก ที่ช่วยอธิบายลักษณะ วิธี รูปแบบ
การดำเนินชีวิต กลยุทธ์การเอาตัวรอด ศักยภาพของครัวเรือน
คนจน เพื่อจำแนกแนวทางการพัฒนา และร่วมวิเคราะห์ทุนชุมชน
สำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ครัวเรือน
เป้าหมายร่วมกับภาคีเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ทำให้เกิด การตัดสินใจร่วมในการออกแบบกลยุทธ์หรือแนวทาง
การพัฒนาตามศักยภาพของคนจน และบริบทของพื้นที่ บนฐาน
ข้อมูลที่ถูกต้อง มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับร่วมกัน

2.2 *เวทีชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลและสอบถามข้อมูลคนจน-ครัวเรือนยากจน* เป็นพื้นที่ในการวิเคราะห์และสอบถามความถูกต้องของข้อมูลจากการสำรวจ ตลอดจนการวิเคราะห์ศักยภาพของคนจนร่วมกับการวิเคราะห์บริบท (Poverty Profile) ที่ทำให้เห็นถึงบริบททุนชุมชน บริบทนโยบาย/ธุรกิจเอกชน ที่ส่งผลกระทบ/เอื้อต่อคนจน ร่วมกันของคณะทำงานชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **ทำให้สามารถ** บ่งชี้คนจนจริงในปัจจุบัน ทั้งที่การตกหล่น (Exclusion Error) และรั่วไหล (Inclusion Error) ในระบบข้อมูลจำแนกลักษณะครัวเรือนยากจนได้เป็น 4 ระดับ และวางแผนการพัฒนาจากศักยภาพครัวเรือนยากจนและบริบทพื้นที่ได้

คร้วเรื้อนยรกจน 4 ระดบ : ด้เก้

“คร้วเรื้อนอยู่ลำบก”

หมยถึง คร้วเรื้อนที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน ในการดำรงชีวิต ด้นนำเข้าสู่สวัสดิการของรัฐ และการดูแลโดยชุมชนอย่างเร่งด่วน ส่วนใหญ่ มีลักษณะ “อยู่ตัวคนเดียว ส่วนใหญ่เป็นผู้สูง อายุ (60 ปีขึ้นไป) มีภาวะเจ็บป่วย พิการ ไม่มี ที่อยู่เป็นของตนเอง ถ้ามีที่อยู่เป็นของตนเองจะมีสภาพทรุดโทรม ไม่มีรายได้ประจำ ไม่มีอาชีพ หรืออาชีพไม่ มั่นคง ไม่มีที่ดินทำกิน อยู่ด้ด้วย สวัสดิการของรัฐ”

“คร้วเรื้อนอยู่รก”

หมยถึง คร้วเรื้อนที่มีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอ สำหรับดำรงชีวิตในแต่ละวัน จำเป็นต้องเร่ง ยกกระดับความสามารถ หรือจัดหปัจจัยให้ สามารถพอดำรงชีวิตอยู่ด้ ส่วนใหญ่มีลักษณะ “มีจำนวนสมาชิกในบ้านหลายคน แต่ทำงานคนเดียว สภาพที่อยู่อาศัยมั่นคง มีอาชีพรับจ้าง มีรายได้น้อยไม่แน่นอน ไม่พอรายจ่าย ทำให้ ด้งหยิบยืม เป็นหนี้แบบไม่มีหลักทรัพย์ ค้ำประกัน หรือมีหนี้สินมากเกินชำระได้ ไม่มี ที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีค่าใช้จ่ายในการ รักษาพยาบาล”

“ครัวเรือนอยู่ได้”

หมายถึง ครัวเรือนที่มีฐานทุนในการดำรงชีวิต แต่ยังไม่เพียงพอที่จะอยู่รอดจากความเสียหายหรือความแปรปรวนต่างๆ ส่วนใหญ่มีลักษณะ “มีบ้านมั่นคงแข็งแรง มีอุปกรณ์พื้นฐานในการประกอบอาชีพ อาจมีโรคประจำตัวทั่วไป (เบาหวาน ความดัน) มีหนี้เล็กน้อย ประมาณไม่เกิน 30,000 บาท เป็นผู้มีบุตรหลานส่งเสียเลี้ยงดู มีที่ทำกินประมาณ 3 ไร่ แต่ไม่มีกำลังที่จะประกอบอาชีพ”

“ครัวเรือนอยู่ดี”

หมายถึง กลุ่มครัวเรือนที่มีฐานทุนเพียงพอ มีภูมิคุ้มกัน ส่วนใหญ่มีลักษณะ “ไม่มีโรคเรื้อรัง ถ้าเจ็บป่วยสามารถเบิกได้ ไม่มีหนี้ หรือมีหนี้ แต่มีกำลัง มีความสามารถในการใช้หนี้ มีที่ดินทำกินอย่างน้อย 3 ไร่ มีกำลัง (ช่องทาง, แรงคน, กำลังทรัพย์ (ทุน)) เช่าที่ดินทำกินเพิ่ม มีอาชีพ มีรายได้มั่นคง ลูกหลานมีอาชีพมั่นคง”

3) **กระบวนการค้นหาคุณภาพ** คือ กระบวนการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ที่ทำให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ได้รับการยอมรับ เชื่อถือ โดย *“การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่”* ที่รู้เห็นและเข้าใจความเป็นไปของครัวเรือนเป้าหมาย มีข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละครัวเรือนในพื้นที่ตนเอง และกลไกนักจัดการข้อมูลชุมชน ในฐานะผู้จัดเก็บข้อมูลที่รับรู้ถึงปลายทางของการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเก็บข้อมูล ฝึกปฏิบัติเก็บรวบรวมข้อมูล และมีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน

กระบวนการค้นหาคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินงานหลัก 5 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 **พัฒนานักจัดการข้อมูลชุมชน** ให้เป็นกลไกดำเนินงานในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการดำเนินงาน โดยได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพที่มากขึ้นในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ดังนี้

(ก) กระบวนการจัดเก็บข้อมูล (การสัมภาษณ์ การสอบถาม การบันทึก การสรุป) การใช้เครื่องมือภูมิศาสตร์สารสนเทศในการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่

(ข) วิเคราะห์ข้อมูลชุมชน สามารถจำแนกแยกแยะ
ครัวเรือนเป้าหมาย สํารวจทุนชุมชนทั้งด้านทรัพยากร
เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนมีทักษะ
การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ ทักษะ กระบวนการ
จัดเวที และมีความรู้ความเข้าใจและทักษะการใช้
เครื่องมือในการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า สามารถดำเนิน
กิจกรรมการสำรวจ สอบทานและวิเคราะห์ข้อมูล
ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ได้ข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วนในพื้นที่

**3.2 พัฒนาตัวชี้วัดความยากจน-คนจน เพื่อให้สามารถ
บ่งชี้ “คนจนจริงที่ยอมรับร่วมกัน”** โดยกระบวนการมี
ส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่คือ คนยากจน ชุมชน
และหน่วยงานต่างๆ ผ่านการปรึกษาหารือ และเห็นพ้อง
ร่วมกัน โดยใช้ฐานข้อมูล TPMAP จปฐ. เป็นฐาน
ตั้งต้นในการพิจารณาคณจน-ความยากจนกลุ่มเป้าหมาย

การพัฒนาเกณฑ์บ่งชี้ความยากจน

- พัฒนาเกณฑ์บ่งชี้ครัวเรือนยากจนที่ยังไม่พบในระบบข้อมูล (Exclusion Error) ประกอบด้วย
  - (ก) เป็นผู้สูงอายุ ไม่มีคนดูแล มีสภาพร่างกายพิการ/ป่วย
  - (ข) ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ หรือรายได้ไม่น้อยกว่า 38,000 บาท/ปี
  - (ค) มีภาระในการดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ คนป่วย คนพิการในครัวเรือน
  - (ง) ที่อยู่อาศัยทรุดโทรม อาศัยที่ดินของผู้อื่นอยู่ อยู่อย่างแออัด เป็นครอบครัวขยาย
  - (จ) ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีภาระหนี้สินเกินกำลังในการชำระคืน
- พัฒนาเกณฑ์บ่งชี้ครัวเรือนเป้าหมายที่เป็นครัวเรือนรั่วไหล (Inclusion Error) ในระบบข้อมูล ประกอบด้วย
  - (ก) การมีอาชีพที่มั่นคง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับราชการ พนักงานบริษัทเอกชน
  - (ข) มีที่ดินทำกินทางการเกษตร ตั้งแต่ 10 ไร่ ขึ้นไป
  - (ค) มีรายได้ รวมรายได้ส่งกลับ ตั้งแต่ 8,300 บาท ขึ้นไป
  - (ง) ครัวเรือนเป้าหมายที่เสียชีวิต รายชื่อไม่อยู่ในพื้นที่ หรือย้ายไปอยู่ที่อื่นแล้ว

ข้อสังเกตเกี่ยวกับตัวชี้วัดคนจน-ความยากจน จากฐานต่าง ๆ ที่นำมาบ่งชี้คนจน-ความยากจน

- 1) ตัวชี้วัดความยากจนในระบบฐานข้อมูล TPMAP มีอยู่
จำนวนมาก และเน้นความครอบคลุมในเชิงสาเหตุที่นำไปสู่
ความยากจนมากกว่าจะบ่งชี้ความยากจนหรือคนจน
- 2) ตัวแปรจำนวนมากในทูน 5 ด้าน ของฐานคิด *“ระบบการ
ดำรงชีพ อย่างยั่งยืน”* (Sustainable livelihoods) ที่ถูกนำมา
ใช้เป็นฐานในการออกแบบการสำรวจข้อมูลคนจนนั้น บอกได้
เพียงความมากน้อยของทูน 5 ด้าน ที่มีของคนจนกลุ่ม
เป้าหมายเท่านั้น ยังไม่อาจบ่งชี้ได้ชัดว่าตัวแปรใดและเกณฑ์
วัดใด บ่งบอกว่าคนนั้นจนหรือไม่จนจริง ด้วยการให้นำหนักกับ
ความครอบคลุมของตัวแปรในทูนต่างๆ แต่ไม่ได้ถูกจัดน้ำหนัก
ของแต่ละตัวแปร หรือแต่ละทูนที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถ
บอกว่า การขาดหรือมีน้อย *“ทูน”* ด้านไหน หรือตัวแปรใด
ที่จะเป็นตัวบ่งชี้ว่าคนๆ นั้นเป็นคนจนจริง
- 3) มุมมองจากระบบฐานข้อมูลภาครัฐ และฐานคิดข้างต้น
แตกต่างจากมุมมองของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่โดย
สิ้นเชิง ที่เห็นถึงตัวชี้วัดความจนที่เฉพาะเจาะจง ไม่มาก
และเป็นผลจากพฤติกรรม ทูนหรือศักยภาพที่มี และความ
สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานและความพอเพียงในการ
ดำรงชีวิตของคนทั่วไป จึงสามารถใช้จำแนกคนจนได้ชัดเจน
มากกว่า

- 4) การพัฒนาให้ตัวชี้วัดในฐานข้อมูล TPMAP และตัวแปรใน
ทุนด้านต่างๆ ตามฐานคิด *“ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน”*
(Sustainable livelihoods) ให้สามารถบ่งบอกความเป็นคนจน
ได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานและ
พอเพียงที่จะดำรงชีวิตจริง อาจทำให้เรามีระบบฐานข้อมูล
ไม่เพียงจะทำให้มีฐานข้อมูลคนจน-ครัวเรือนยากจนที่เชื่อถือ
ได้มากขึ้น แต่อาจทำให้สามารถเห็นแนวโน้มการเกิดขึ้นของ
“คนจน/ ครัวเรือนยากจนหน้าใหม่” ได้ และทำให้สามารถ
วางแผนพัฒนาเพื่อป้องกันหรือลดโอกาสการเกิดคนจน
หน้าใหม่ได้มากขึ้น

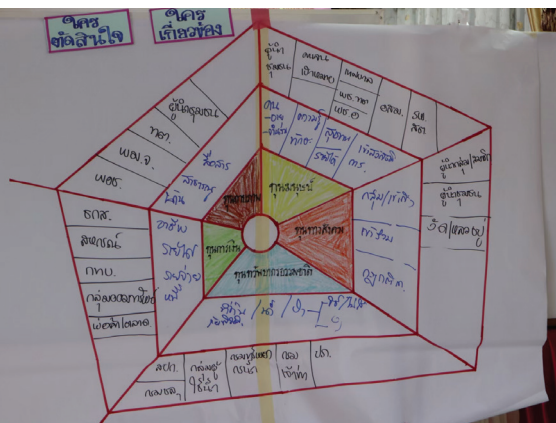

3.3 พัฒนาแบบสำรวจ มีเป้าหมายเพื่อใช้ทำความเข้าใจสถานะ และศักยภาพของครัวเรือนยากจนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจน ความต้องการที่สำคัญและจำเป็นในปัจจุบัน เนื้อหาในแบบสำรวจนี้ จึงควรประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ

- (ก) ข้อมูลครัวเรือนคนจนเป้าหมาย ตามฐานคิดระบบการ ดำรงชีพอย่างยั่งยืน เพื่อให้เข้าใจสถานะและศักยภาพของ ครัวเรือนคนจนเป้าหมาย
- (ข) ปัญหาและความต้องการเร่งด่วน เพื่อให้สามารถให้ ความช่วยเหลือเร่งด่วน หรือส่งต่อข้อมูลให้หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องแก้ปัญหาได้ทันที่

3.4 สํารวจและประมวลผล มีเป้าหมายให้ได้ข้อมูลสถานะและ ศักยภาพของคนจนกลุ่มเป้าหมายในปัจจุบัน ที่ตั้งต้นมาจาก ฐานข้อมูลคนจนเป้าหมายตามระบบบริหารจัดการข้อมูล การพัฒนาคนแบบชี้เป้า TMAP (Thai People Map and Analytics Platform) ประกอบกับการชี้เป้าครัวเรือนคนจน เป้าหมายเพิ่มเติมโดยผู้นำชุมชนและชุมชนเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่รอบด้านมากขึ้น โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ครัวเรือน

จากนั้นจึงนำข้อมูลมาสอบทานเบื้องต้นจากภาพถ่ายสภาพ
ความเป็นอยู่ของครัวเรือนเป้าหมาย และการสัมภาษณ์เพิ่มเติม
รวมถึงความถูกต้องของข้อมูลในระบบ TMAP โดยนักจัดการ
ข้อมูลชุมชนและคณะที่มิวิจัย นำมาประมวลวิเคราะห์สถานะ
ศักยภาพ และความต้องการช่วยเหลือเร่งด่วน เตรียมการนำ
เสนอข้อมูลในเวทีชุมชนวิเคราะห์และสอบทานข้อมูลร่วมกับ
ชุมชนและหน่วยงานต่อไป

3.5 เวทีชุมชนวิเคราะห์และสอบทานข้อมูลคนจน-ครัวเรือน

ยากจน ดำเนินการโดยนักจัดการข้อมูลชุมชนร่วมกับทีมวิจัย โดยต้องมีผู้เข้าร่วมเวทีที่สำคัญคือ ครัวเรือนยากจน กลุ่มเป้าหมาย ผู้นำและแกนนำ ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานในพื้นที่ โดยมีเป้าหมาย คือ การค้นพบคนจนจริงที่ควรได้รับการช่วยเหลือ สามารถจำแนกคนจนที่ร่วไหลเข้ามาในระบบข้อมูลได้ และค้นพบคนจนตกหล่นเพิ่มเติม ที่ยอมรับร่วมกันได้ทุกฝ่าย โดยการร่วมกันวิเคราะห์และสอบทานข้อมูล ดังนี้

- 1) ข้อมูลจากแบบสำรวจ
- 2) ข้อมูลเชิงลึกของครัวเรือน จากการศึกษาของนักจัดการข้อมูลชุมชน และจากชุมชน
- 3) ตัวชี้วัดความยากจน-คนจน ที่ผ่านการปรึกษาหารือ และพัฒนาร่วมกันมาแล้ว

ซึ่งผลจากเวทีวิเคราะห์นี้ ไม่เพียงได้พบคนจน/ครัวเรือนยากจนจริง ที่สามารถจำแนกเป็นประเภท แต่ยังทำให้เกิดกลุ่มคนทำงานของชุมชนที่เกาะติดกับข้อมูลครัวเรือนคนจนในพื้นที่ และเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการใช้ข้อมูลครัวเรือนคนจนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่ร่วมกับนักจัดการข้อมูลชุมชนที่โครงการพัฒนาขึ้น เป็นตัวแบบของกระบวนการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนคนจนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและการทำงานที่สามารถส่งต่อข้อมูลครัวเรือนคนจนเข้าสู่ระบบงานและแผนของท้องถิ่น รวมถึงการปรับสถานะครัวเรือนให้เป็นปัจจุบันได้

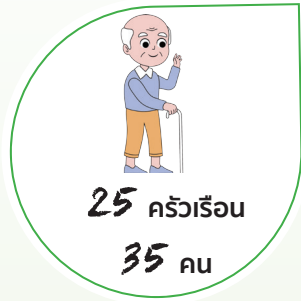
บทเรียน
2

ปฏิบัติการกักกันแบบเบ็ดเสร็จ

บทเรียนปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ ในเอกสารนี้ ได้พยายามประมวลประสบการณ์วิเคราะห์และเรียบเรียงให้เห็นแนวทางดำเนินงานและผลที่ควรได้จากการดำเนินงาน แม้ว่าในปัจจุบันอาจยังไม่สามารถเห็นรูปธรรมการหลุดพ้นจากความจนของกลุ่มเป้าหมาย แต่ทำให้คณะวิจัยได้เห็นรูปธรรมของปฏิบัติการที่นำไปสู่การเพิ่มทุนมนุษย์ตามฐานคิดระบบการดำรงชีพที่ยั่งยืนบ้างแล้ว

กลุ่มพั้งพ้ง

ทุนทางสังคม

เกิดการรวมกลุ่มความช่วยเหลือทางสังคม
การเข้าถึงของคนจนต่อความช่วยเหลือในระดับต่างๆ

ทุนการเงิน

ลดรายจ่ายในครั้วเรื้อนมีเงินเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต
ด้านอื่นเช่น ชื้ออาหาร ชื้อยารักษาโรค ค้ารถไปหาหมอ

ทุนมนุษย์

เข้าถึงสวัสดิการชุมชน ครั้วเรื้อนมีข้าวทาน
มีอาหารครบมือ มียารักษาโรค

การเปลี่ยนแปลงทุนดำรงชีพ

กลุ่มรอกการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงทุนดำรงชีพ

ทุนทางสังคม

เกิดการรวมกลุ่ม เข้าถึงกลุ่มสวัสดิการ มีเพื่อน มีสังคม
ทำงานร่วมกันใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในชุมชนชุมชน
มีความมั่นคงทางอาหาร

ทุนการเงิน

ลดรายจ่ายในครัวเรือน เพิ่มรายได้
อย่างน้อยวันละ 300 บาท

ทุนมนุษย์

ได้พัฒนาองค์ความรู้ มีอาหารปลอดภัย
ลดการใช้สารเคมี มีสุขภาพดี

ทุนกายภาพ

การเกษตรแปลงรวมทำให้ครัวเรือน
กลุ่มนี้เข้าถึงที่ดินทำมาหากิน

กลุ่มประกอบการ

149 ครั้วเรือน
ได้รับเงินปันผลจาก
กิจการของกลุ่ม

40 ครั้วเรือน
ได้รับค่าจ้าง
จากการ
เป็นแรงงานเฉลี่ย
1,000-1,500
บาท/สัปดาห์

30 ครั้วเรือน
ได้รับเมล็ดพันธุ์
ต้นกล้า
และปุ๋ยมูลแพะ

30 ครั้วเรือน
ได้เป็นเจ้าของร่วม
พืชผักสวนครัว
ที่ปลูกในพื้นที่

ทุนทางสังคม

เกิดการรวมกลุ่มประกอบการ ใช้องค์ความรู้ และทรัพยากร
จากคนในชุมชน มีเพื่อน มีสังคม มีการทำงานร่วมกัน

ทุนการเงิน

เพิ่มรายได้ในครั้วเรือน ลดรายจ่าย

ทุนมนุษย์

เพิ่มทักษะความรู้ สุขภาพดี มีอาหารปลอดภัย
ลดการใช้สารเคมี

ทุนกายภาพ

มูลแพะถูกนำมาใช้ประโยชน์ไม่ส่งกลิ่นเน่า
เหม็น ระบาดวนผู้อื่นเกิด BCG Economy

พจนานุกรมฉบับคณะกรรมการ

เนื้อหาในบทเรียนนี้ได้บอกเล่าเรื่องสำคัญที่คณะทำงานได้เรียนรู้จากปฏิบัติการ และเก็บเกี่ยวมุมมองจากแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างต่อเนื่อง ใน 4 เรื่องสำคัญ ได้แก่ (1) ฐานคิดที่ต้องมี (2) 5 เรื่องควรเข้าใจก่อนไปต่อ (3) ออกแบบการพัฒนาให้โดนใจ และ (4) รูปธรรมปฏิบัติการแก่จณแบบเบ็ดเสร็จ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ดังนี้

1) ฐานคิดที่ต้องมี

ฐานคิดสำคัญของปฏิบัติการแก่จณแบบเบ็ดเสร็จคือ ต้องออกแบบกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพหรือทุนเดิมและความต้องการการพัฒนาตนเองของคนจนกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนศักยภาพในการสนับสนุนการพัฒนาของชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ให้สามารถนำพาคนจนเป้าหมายให้พ้นจากสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ด้วยปฏิบัติการที่หลากหลาย นำไปสู่การเพิ่มทุนมนุษย์ทั้ง 5 มิติ ที่มากขึ้นจนเพียงพอที่จะพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน

2) 5 เรื่องควรเข้าใจก่อนไปต่อ

บทเรียนเบื้องต้นก่อนการออกแบบกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพและศักยภาพคนจนและบริบทพื้นที่ ซึ่งต้องศึกษาและทำความเข้าใจร่วมกันไม่เฉพาะคณะวิจัย แต่หมายรวมถึงคนจนกลุ่มเป้าหมาย ชุมชนปฏิบัติการ ตลอดจนหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ

ที่ร่วมมือดำเนินการ ได้แก่ (1) ต้องเข้าใจทุนที่มีหรือศักยภาพของคนจน (2) ปัญหาและกลยุทธ์การดำรงชีพ (3) ความต้องการพัฒนาตนเองของคนจนกลุ่มเป้าหมาย เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้ แต่ละคนหรือครัวเรือนต่างมีไม่เท่ากัน แตกต่างกัน ตลอดจน (4) ศักยภาพของชุมชน และหน่วยงานในการสนับสนุนการพัฒนา และ (5) การส่งเสริม การรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมหรือประกอบการ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทุน 5 ด้าน ตามฐานคิดของคนจนให้เพิ่มขึ้น กล่าวคือ

2.1 ศักยภาพครัวเรือนเป้าหมาย จะทำให้สามารถจำแนกครัวเรือนยากจนเป้าหมายได้เป็นกลุ่มๆ ตามศักยภาพในการพัฒนา

2.2 ปัญหาและกลยุทธ์ดำรงชีพ จะทำให้เข้าใจรูปแบบการใช้ชีวิต ทักษะหรือความเชี่ยวชาญ ตลอดจนข้อจำกัดของคนจน ที่นำไปสู่การพัฒนาทางเลือกในการพัฒนาที่เหมาะสมตามสถานะมากขึ้น

2.3 ความต้องการพัฒนาตนเอง จะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม และออกแบบการพัฒนาที่ตอบสนองต่อเป้าหมายได้

2.4 ศักยภาพของชุมชนและหน่วยงานในการสนับสนุนการพัฒนา จะทำให้เห็นทางเลือกการช่วยเหลือคนจนและสนับสนุนการพัฒนาตามสถานภาพ ปัญหาและความต้องการมากขึ้น จากทรัพยากรของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ที่มีอยู่ ทั้งหน่วยงานที่มีบทบาทโดยตรง และสนับสนุนการพัฒนา

**2.5 การส่งเสริมการรวมกลุ่มทำกิจกรรมหรือ
ประกอบการ** ทำให้คนจนกลุ่มเป้าหมายมีเพื่อนร่วมทำและ
ปรึกษาหารือกันในเรื่องต่าง ๆ ในการ ช่วยให้สามารถเริ่ม
ต้นกิจกรรมได้เร็วขึ้นและรักษาความต่อเนื่องของการดำเนิน
กิจกรรมหรือประกอบกิจการได้จากการแบ่งบทบาทภารกิจ
หรือกระตุ้นกันเองในกลุ่มและลดต้นทุนการสนับสนุนการทำ
กิจกรรมหรือประกอบการลง จากการสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์
หรือเครื่องมือในการทำกิจกรรมหรือประกอบการร่วมกันได้

กลุ่มพึ่งพิง

ทุน/ศักยภาพ

มีทุนทุกด้านค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะทุนมนุษย์ การศึกษาต่ำ สุขภาพทรุดโทรม ไม่ได้ประกอบอาชีพ ได้รับสวัสดิการรัฐไม่ครบถ้วน ภาวะพึ่งพิงสูง ที่อยู่อาศัยทรุดโทรม ไม่มีที่ดินทำกิน ส่งผลให้ไม่มีรายได้ ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากดิน น้ำ ป่า และเข่าไม่ถึง กลุ่มสวัสดิการในชุมชน

กลยุทธ์การดำรงชีพ

อยู่ด้วยเงินสวัสดิการของรัฐ
และการดูแลทางสังคม
การพึ่งพาคนในชุมชน วัด

กลุ่มรอกการพัฒนง

ทุบ/ศักยภาพ

เป็นคร้วเรื่อนที่มีภาวะฟังฟังสูง ต้องดูแลเด็ก
คนแก่ คนพิการ มีแรงงานในคร้วเรื่อนน้อย
ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีที่ดินทำกิน หวันกินวัน
ไม่มีความมั่นคง รายจ่ายมากกว่ารายได้
มีแนวคิดในการ “รอรบ” ทั้งที่มีศักยภาพอยู่

กลยกรการดำรงชีพ

รับจ้างทุกอย่าง บางคนพอมีกีหยุดทำ
เมื่อหมดก็ออกไปทำ คร้วเรื่อนกลุ่มนี้
ยังมีกำลังที่จะสามารถจัดการตนเอง

กลุ่มประกอบการ

ทุน/ศักยภาพ

เป็นครัวเรือนที่มีแรงงาน มีเงิน มีความรู้ และทักษะ มีการประกอบการเฉพาะในครัวเรือน ขายสินค้าชนิดเดียว ขาดโอกาสทางธุรกิจ และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายที่จะเข้ามา สนับสนุน ต่อยอดผลิตภัณฑ์ และการตลาด

กลยุทธ์การดำรงชีพ

มีการประกอบอาชีพหลายอย่างในครัวเรือน และหมุนเวียนขายสินค้าในตลาดที่อยู่บริเวณใกล้ๆ เริ่มมีการขายออนไลน์

3) ออกแบบการพัฒนาให้โดนใจ

ทำให้เกิดปฏิบัติการแก่นที่สามารถสนองความต้องการพัฒนาของคนจนกลุ่มเป้าหมายได้ สนับสนุนการใช้ทุนชุมชนในการพัฒนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาได้ตามภารกิจหน่วยงาน เพื่อพัฒนาความร่วมมือในการดำเนินงานด้วยกัน

กิจกรรมสำคัญ คือ **เวทีเรียนรู้และพัฒนาแนวทางแก่น** ที่โครงการพัฒนาให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันของคนจน ผู้นำชุมชน **หน่วยงานในท้องถิ่น** เพื่อเข้าใจสถานการณ์ ศักยภาพ ความต้องการของคนจนร่วมกัน รวมทั้งแบ่งปันข้อมูลศักยภาพของชุมชนและหน่วยงานที่มี และสามารถสนับสนุนการพัฒนาได้ และร่วมคิดค้นแนวทางแก้ไขปัญหาลดจนพัฒนาความร่วมมือดำเนินการ ที่ดำเนินการโดยนักจัดการข้อมูลชุมชนและทีมวิจัย ด้วยวิธีการดังนี้

3.1 วิเคราะห์
สถานภาพความจน
กลยุทธ์ดำรงชีพ และ
ศักยภาพ ครั้วเรือน
ยากจน 4 ระดับ ออกเป็น
กลุ่มครั้วเรือนยากจนตาม
ศักยภาพในการพัฒนา 3
กลุ่ม คือ (1) กลุ่มครั้วเรือน

พึ่งพิง (2) กลุ่มครั้วเรือนรอการพัฒนา และ (3) กลุ่มครั้วเรือน
ประกอบการ โดยใช้ข้อมูลการสำรวจทุนมนุษย์ และวิเคราะห์
ครั้วเรือนยากจน ตลอดจนกลยุทธ์การดำรงชีพที่โครงการฯ
ค้นพบ เป็นฐานในการวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนมุมมอง
แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับศักยภาพ ทำให้ทุกคนได้
เห็นภาพของศักยภาพที่มีอยู่ และกลยุทธ์การดำรงชีพของ
ครั้วเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมาย และการจำแนกกลุ่มเป้าหมาย
ในการพัฒนาร่วมกัน

3.2 วิเคราะห์ปัญหา ความต้องการพัฒนา จาก
ข้อมูลที่ได้ในการสำรวจและการวิเคราะห์สถานภาพ กลยุทธ์
การดำรงชีพและศักยภาพข้างต้น เพื่อกำหนดเป้าหมาย
การพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพในการพัฒนาของครั้วเรือน
ยากจนกลุ่มต่างๆ ทำให้ทุกคนเห็นภาพของปัญหาและ
ข้อจำกัด ตลอดจนความต้องการพัฒนาตนเองของคนกลุ่ม
เป้าหมายร่วมกันและได้**เป้าหมายการพัฒนา**

3.3 แลกเปลี่ยนข้อมูลทุนชุมชนและหน่วยงาน สร้าง การรับรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนและหน่วยงาน ในการสนับสนุนการพัฒนาครัวเรือนยากจนทั้ง 3 กลุ่ม ร่วมกัน โดยใช้ข้อมูลที่โครงการฯ ได้ศึกษาและพูดคุยกับหน่วยงานต่างๆ มาแนะนำ และปรึกษาหารือเรื่องความร่วมมือดำเนินการ ปฏิบัติการแก่ใจ ตลอดจนเป็นข้อมูลหนึ่งที่น่าใช้ในการพัฒนา ทางเลือกการดำเนินการปฏิบัติการแก่ใจ

3.4 พัฒนาแนวทางดำเนินการปฏิบัติการแก่ใจ โดยการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับสถานะและศักยภาพ เป็นแนวทางดำเนินการ เบื้องต้น ก่อนไปลงรายละเอียดกิจกรรม และวิธีการ ดำเนินงาน ที่จะดำเนินงานในการปฏิบัติการแก่ใจต่อไป ที่อาจมีกิจกรรม ย่อยต้องดำเนินการเพิ่มเติม เช่น การวิเคราะห์ความของสมดุล เศรษฐกิจในครัวเรือน วิเคราะห์ห่วงโซ่การประกอบการ โอกาส ทางธุรกิจ บริบท ทิศทางนโยบายในระดับต่างๆ และโอกาส ของครัวเรือนคนจนในการสร้างรายได้จากห่วงโซ่การผลิต การจัดประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างร่วมมือ กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่วางแผนไว้เพิ่มเติม เป็นต้น เพื่อให้สามารถกำหนดกิจกรรมปฏิบัติการ และวิธีการดำเนินงานที่ตอบเป้าหมายการพัฒนาได้

กลุ่มพ้งพ้ง

สถานภาพความจน

- พ้งพ้งสวัสดการเป็นหลัก
- สวัสดการรัฐตกหล่น
- สวัสดการไม่เพียงพอ

แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิต

- สวัสดการครอบคลุม
- ระบบการดูแลภายในชุมชน

วิธีการเบื้องต้น

- หารีอร่วมชุมชน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และหน่วยงานราชการ

ชุมชน/หน่วยงานร่วมดำเนินการได้

- วัด
- กองทุนสวัสดการชุมชน
- อสม.
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- พมจ.

กลุ่มรอกการพัฒนา

สภาพภาพความจน

- มีแรงงานน้อย
- ไม่มีทรัพย์สิน
- ขาดวิธีคิดเน้นรอรับการช่วยเหลือ
- รายได้รายวัน ไม่เพียงพอ
- ไม่มีความมั่นคง

แนวทางพัฒนา คุณภาพชีวิต

- จัดการตนเอง
ด้วยการลดรายจ่าย
เพิ่มรายได้

วิธีการเบื้องต้น

- พิจารณาทุนครัวเรือนทุนชุมชน
- เลือกเครื่องมือในการ
วิเคราะห์ตนเองของกลุ่มเป้าหมาย
- ค้นหาเลือกเสริมอาชีพเดิม
(ผู้ประกอบการจิ๋ว)

ชุมชน/หน่วยงาน ร่วมดำเนินการได้

- วัด
- เกษตรอำเภอ
- พัฒนาชุมชน

กลุ่มประกอบการ

สภาพภาพความจน

- มีแรงงาน เงิน
- มีโอกาส ความรู้ เทคโนโลยี

แนวทางพัฒนา คุณภาพชีวิต

- ยกกระดั้บรายได้
- สู้การเป็นผู้ประกอบการ

วิธีการเบื้องตัน

- สร้างรายได้
- ลดความเสีัยง
- วิเคราะห์ห้วงโซ่ประกอบการ
- เพิ่มความรู้
- ทักษะผู้ประกอบการ

ชุมชน/หน่วยงาน ร่วมดำเนินการได้

- หอการค้า
- สภาอุตสาหกรรม
- SME

4. รูปธรรมปฏิบัติการแก่ใจแบบเบ็ดเสร็จ

4.1 เป้าหมายการพัฒนา มีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการที่สอดคล้องกับสถานะและศักยภาพครัวเรือนคนจนกลุ่มเป้าหมายตั้งต้น ได้แก่

- (ก) **ทำให้ครัวเรือนยากจนอยู่ได้** คือ สามารถดำรงชีพขึ้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ คือ มีอาหารที่เพียงพอที่อยู่อาศัยที่แข็งแรงมีสวัสดิการชุมชน และเข้าถึงสวัสดิการรัฐตามสิทธิ
- (ข) **ทำให้ครัวเรือนยากจนอยู่ดี** คือ มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง มีทักษะ อาชีพ/มีเพิ่มขึ้น มีงานทำและรายได้ พัฒนาตนเองเป็นผู้ประกอบการได้

4.2 **ลักษณะกิจกรรม** จะทำให้คนจนมีส่วนร่วม และสามารถพัฒนาตนเองได้

- (ก) ดำเนินการอยู่บนฐานการเชื่อมโยงกับข้อมูลทุนการดำรงชีพ และทุนบริบทชุมชน
- (ข) คนจนร่วมเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์ในเชิงการมีรายได้ที่เกิดจากการทำงาน/มีงานทำ
- (ค) ลดข้อจำกัดการเดินทาง เนื่องจากไม่มีพาหนะหรือคาร์ด ด้วยการขยายพื้นที่ปฏิบัติการให้ใกล้เคียงที่อยู่อาศัยคนจนเป้าหมายมากที่สุด
- (ง) ทำให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างคนจน และความร่วมมือกับชุมชน

54 บทเรียนปฏิบัติการแก่จันคนชัยนาท
แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ

- (จ) ประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากงานวิจัยมาสู่การผลิต
จริงที่ต่อยอดเป็นธุรกิจ/วิสาหกิจได้
- (ฉ) ผลผลิตมีศักยภาพจำหน่ายได้ทั้งตลาดภายในและ
ภายนอกพื้นที่

4.3 ธุรกรรมปฏิบัติการแก่จันแบบเบ็ดเสร็จ ที่สอดคล้องกับ
สถานภาพ ศักยภาพ และความต้องการพัฒนาของครัวเรือน
คนจนกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่

ครัวเรือนกลุ่มพึ่งพิง

เป้าหมาย อยู่ได้ มีภาวะความเป็นอยู่ที่ดีมีขั้นพื้นฐาน

แนวทาง

- 1) จัดระบบสวัสดิการชุมชน
- 2) สนับสนุนเข้าถึงระบบสวัสดิการครอบคลุม 100% ได้รับสิทธิที่พึงได้รับ
- 3) ส่งต่อข้อมูลครัวเรือนเพื่อรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปฏิบัติการ

- 1) ช่อมแซมที่อยู่อาศัย
- 2) ส่งต่อสู่การสงเคราะห์ช่วยเหลือภาครัฐ
- 3) กองทุนข่าวสารเพื่อการยังชีพ ตำบลโพนางด้าออก

ผู้ได้รับประโยชน์

- 1) ครัวเรือนพึ่งพิง 398 ครัวเรือน จากการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย
- 2) ครัวเรือนพึ่งพิง 25 ครัวเรือน จำนวน 35 คน จากกองทุนข่าวสาร

ช่วยเพิ่มทุนดำรงชีพ

ทุนทางสังคม : เกิดการรวมกลุ่มความช่วยเหลือทางสังคม

ทุนการเงิน : ลดรายจ่ายในครัวเรือน มีเงินเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านอื่น เช่น ซื้ออาหาร ซื้อยารักษาโรค ไปหาหมอ เป็นต้น

ทุนมนุษย์ : เข้าถึงสวัสดิการชุมชน ครัวเรือนมีข่าวสาร มีอาหารครบมือ มียารักษาโรค

โอกาสความยั่งยืน

- 1) วัด ชุมชน ตำบล รั้วเป็นวาระร่วมที่จะต้องดูแลครัวเรือนพึ่งพิง เกิดกิจกรรมการ “ทอดผ้าป่าข่าวสาร” ของคนในตำบล และระดมทุนจาก “กองทุนหมู่บ้าน” และ “กองทุนสวัสดิการชุมชน”
- 2) เทศบาลรับเป็นกรรมการบริหารกองทุนข่าวสารเพื่อการยังชีพของ ตำบลโพนางด้าออก
- 3) ท่านเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท เห็นข้อมูลคนจนเกิดดำริทอดผ้าป่าข่าวสารจังหวัดชัยนาท เพื่อครัวเรือนยากจน และจะสนับสนุนข่าวสารให้กับวัดในตำบลโพนางด้าออก สำหรับแจกครัวเรือนพึ่งพิง

ครัวเรือนกลุ่มรอกการพัฒนา

เป้าหมาย อยู่ดี

แนวทาง

- 1) ปรับวิธีคิดในการจัดการตนเองและครอบครัว
- 2) วิเคราะห์ความของสมดุลเศรษฐกิจในครัวเรือนรายได้ รายจ่าย
- 3) วิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาเพิ่มรายได้บนพื้นฐานความรู้ทักษะที่มีอยู่ต่อยอดอาชีพเดิม

ปฏิบัติการ

- 1) ผักปลอดภัยแปลงรวมแก้จนคนวัดตึก

ผู้ได้รับประโยชน์

- 1) ครัวเรือนรอกการพัฒนา 15 ครัวเรือน จำนวน 23 คน
- 2) ครัวเรือนพึ่งพิง 19 ครัวเรือน ได้รับการแบ่งปันผักจากแปลงรวม

ช่วยเพิ่มทุนดำรงชีพ

ทุนทางสังคม : เกิดการร่วมกลุ่มเข้าถึงกลุ่มสวัสดิการมีเพื่อน มีสังคมทำงานร่วมกัน

ใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในชุมชน
ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร

ทุนการเงิน : ลดรายจ่ายในครัวเรือนเพิ่มรายได้ วันละอย่างน้อย 300 บาท

ทุนมนุษย์ : มีความรู้ มีอาหารปลอดภัย ลดการใช้สารเคมี มีสุขภาพดี

ทุนกายภาพ : การปลูกผักแปลงรวมทำให้มีที่ดินทำกิน

โอกาสความยั่งยืน

- 1) เทศบาลตำบลโพงามนำโครงการปลูกผักแปลงรวมเข้าสู่แผนพัฒนาตำบล และจัดพื้นที่สำหรับขายบริเวณหน้าเทศบาลให้เป็นการถาวร
- 2) เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท และสำนักงานพระพุทธศาสนา นำตัวอย่างการปลูกผักแปลงรวมขยายผลการสร้างความมั่นคงทางอาหาร *“หนึ่งตำบล หนึ่งวัด หนึ่งแปลง”*
- 3) ชุมชนให้ใช้เงินกองทุนของหมู่บ้านในการเช่าพื้นที่สำหรับปลูกผักในปีถัดไป
- 4) ครัวเรือนเป้าหมายแบ่งรายได้จากการขายผักร้อยละ 20 เพื่อเป็นต้นทุนในการเพาะปลูกครั้งต่อไป
- 5) มีช่องทางการตลาดผ่านระบบไลน์ ทำให้มีกลุ่มลูกค้าหลากหลาย

ครัวเรือนกลุ่มประกอบการ

เป้าหมาย อยู่ดี

แนวทาง

- 1) วิเคราะห์ห่วงโซ่การผลิตที่เป็นโอกาสของพื้นที่ รวมถึงโอกาสทางธุรกิจ บริษัท ทิศทางนโยบายในระดับต่างๆ
- 2) วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในห่วงโซ่การผลิตโอกาสของครัวเรือนคนจนในการสร้างรายได้จากห่วงโซ่
- 3) วิเคราะห์ช่องว่าง/ข้อจำกัดเรื่องที่ควรยกระดับต่อยอดเชิงการประกอบการ

ปฏิบัติการ

- วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาอาชีพ ตำบลโพงาม
- ปู่หมักจากมูลแพะ
- ชุดพร้อมปลูก FARM KIT

ผู้ได้รับประโยชน์

149 ครัวเรือนในตำบลโพงาม

- 149 ครัวเรือน ได้รับประจําเงินปันผลจากการประกอบกิจการของกลุ่ม
- คนจนเป้าหมาย 40 ครัวเรือน จากการรับจ้างเป็นแรงงานให้ค่าแรงเฉลี่ย 1,000 – 1,500 บาท/สัปดาห์
- 30 ครัวเรือน ได้เป็นเจ้าของร่วมพืชผักสวนครัวที่ปลูกในพื้นที่ซึ่งเมื่อมีผลผลิตจะปันกันในชุมชน
- 30 ครัวเรือน ได้รับเมล็ดพันธุ์ ต้นกล้า และปุ๋ยหมักมูลแพะ ปลูกที่บ้าน

ช่วยเพิ่มทุนดำรงชีพ

ทุนทางสังคม : เกิดการร่วมกลุ่มประกอบการ ใช้ความรู้ และทรัพยากรจากคนในชุมชน มีเพื่อน มีสังคม ทำงานร่วมกัน

ทุนการเงิน : เพิ่มรายได้ในครัวเรือน ลดรายจ่ายจากผักที่นำไปรับประทานที่บ้าน

ทุนมนุษย์ : ได้เพิ่มทักษะ ความรู้ สุขภาพดี มีอาหารปลอดภัย ลดการใช้สารเคมี

ทุนกายภาพ : มูลแพะถูกนำมาใช้ประโยชน์ ไม่ส่งกลิ่นเหม็น รบกวนผู้อื่น

โอกาสความยั่งยืน

- 1) สมาชิกทุกหมู่บ้านในตำบลเป็นผู้ถือหุ้น ทำให้เป็นกิจการร่วมของตำบล เกิดการผลิต การขาย การจัดสรรผลประโยชน์ให้คนในชุมชนอย่างแท้จริง
- 2) เทศบาลตำบลโพงามนำโครงการเข้าสู่แผนพัฒนาตำบล และจัดพื้นที่ในการประกอบการปุ๋ยหมักจากมูลแพะแบบถาวร
- 3) การจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจทำให้เกิดการเปิดพื้นที่ให้หน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนมาช่วยเหลือทั้งในด้านองค์ความรู้ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ทำให้กลุ่มได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

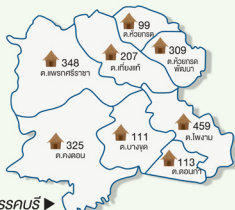
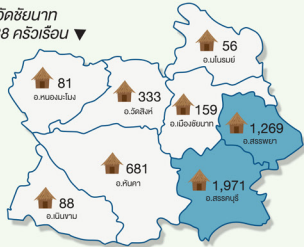

บทสรุป
 ปฏิบัติการแก้จนคนชั้นนาท
 แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ

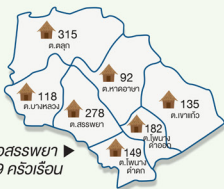

คนจนชียนาก

จังหวัดชียนาก
4,638 ครัวเรือน ▼

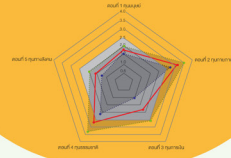
อำเภอสรบุรี ▶
1,971 ครัวเรือน

อำเภอสรพยา ▶
1,269 ครัวเรือน

ผู้สูงอายุ มีภาวะเจ็บป่วยพิการ การศึกษาน้อย ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน ในการดำรงชีพ ใช้แรงแสวงทุน มีอัตราพึ่งพิง ในครัวเรือนสูง ไม่มีที่ดินทำกิน มีปัญหา การเข้าถึงแหล่งน้ำทำการเกษตร อยู่ได้ด้วย สวัสดิการรัฐ และการเกื้อกูลจากชุมชน

ผลการค้นหาคนจนที่แม่นยำ ในพื้นที่ อ.สรบุรีและ อ.สรพยา

อำเภอ	ครัวเรือน เป้าหมาย	TPMAP	ครัวเรือนร้องไห้ (Inclusion error)	ครัวเรือนที่ตกหล่น (Exclusion error)
อำเภอสรบุรี	1971	995	494(49.65%)	976 (98.09%)
ตำบลพญาศรีราช	348	321	225	27
ตำบลเกี้ยวเกี	207	2	-	205
ตำบลห้วยกรด	99	4	-	95
ตำบลโพงาม	459	363	173	96
ตำบลบางซุด	111	11	2	100
ตำบลดงคอน	325	68	12	257
ตำบลดงคำ	113	34	4	79
ตำบลห้วยกรดพัฒนา	309	192	78	117
อำเภอสรพยา	1269	326	72 (22.09%)	938 (287.73%)
ตำบลสรพยา	278	172	32	105
ตำบลดตุลา	315	125	31	188
ตำบลพญาแก้ว	135	29	9	106
ตำบลโพงามคำตัก	149	-	-	149
ตำบลโพงามคำออก	182	-	-	180
ตำบลบางหลวง	118	-	-	118
ตำบลหาดอาษา	92	-	--	92

ข้อมูลกับการเกิน

- ✓ ช่วยบ้าน 398 ครัวเรือน
- ✓ ส่งต่อผู้เดือดร้อนเร่งด่วนสู่แผน พพจ. 617 ครัวเรือน
- ✓ บรรจุในแผนพัฒนาตำบลโพงาม 4 แผนงาน
- ✓ บรรจุในแผนพัฒนาจังหวัดชียนาก 3 แผนงาน

นักจัดการข้อมูลชุมชน

พื้นเพของนักจัดการข้อมูลชุมชน

- ผู้นำชุมชน ท้องถิ่น กิ่งถิ่น อสม.
- ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำกลุ่มอาชีพ กลุ่มการเงิน
- คนจนกลุ่มเป้าหมายที่กระตือรือร้นจะพัฒนาตนเองและชุมชน (มีความเข้าใจความยากจน สะท้อนความรู้สึก ความเป็นอยู่ได้ลึกซึ้ง)
- ผู้นำธรรมชาติ อาสาสมัครในชุมชน มีความตั้งใจร่วมพัฒนาชุมชน

นักจัดการข้อมูลชุมชนในงานแท่ง

- เข้าใจทุนการดำรงชีพ /กลยุทธ์การดำรงชีพ ของครัวเรือนคนจน
- จำแนกระดับความยากจนของครัวเรือนคนจน
- วิเคราะห์ทุนชุมชน ให้เห็นโอกาสการแท่งที่สอดคล้องกลุ่มเป้าหมาย
- ร่วมสร้างทางเลือกการแท่ง กับคนจนเป้าหมายและภาคีการพัฒนา
- ร่วมลงมือ ส่งเสริม ผลักดัน ปฏิบัติการแท่งระดับพื้นที่
- ติดตามสถานภาพครัวเรือนเป้าหมาย และรายงานเข้าระบบ
- สนับสนุนข้อมูล และแนวทางการแท่งสู่แผนการพัฒนา

ผู้ที่มีทักษะและเครื่องมือ
การค้นหาข้อมูล ความรู้
ข้อเท็จจริง รู้ความเป็นอยู่ของคน
ในชุมชน รู้ดี รู้ละเอียด รู้จริง
ถึงเรื่องราวในชุมชน

เครื่องมือการทำงานของนักจัดการข้อมูลชุมชนชุมชน

- แบบสำรวจทุนการดำรงชีพครัวเรือนคนจน
- ผังทรัพยากร-ชุมชน
- ผังครัวเรือน
- ไร่ชีวิต
- GIS
- เกมพะเงินล้าน

34
อำเภอสพพยา

184
อำเภอสนนบุรี

บทบาทหน้าที่ ของนักจัดการข้อมูลชุมชน

1. ประกันความแม่นยำของข้อมูล
2. ประกันการแก้ปัญหาในระยะยาว
ให้มีความต่อเนื่อง
3. เป็นกลไก เชื่อมร้อยการแก้ไขปัญหาค
ความยากจนระดับพื้นที่

“ การสร้างนักจัดการข้อมูลชุมชน
เป็นการเพิ่มทุนทางสังคมให้กับพื้นที่
ทำให้คนจนมีเพื่อนคู่คิด ร่วมลดทอน
ความยากลำบากของครัวเรือนคนจน
ด้วยหัวใจคนที่เข้าใจคนจนอย่างแท้จริง ”

เกษตรแปลงรวมแก้จน

ครัวเรือน รอการพัฒนา

“ครัวเรือนที่มีภาวะพึ่งพิงสูง
ต้องดูแลเด็ก คนแก่ คนพิการ
มีแรงงานในครัวเรือนน้อย
ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีที่ดินทำกิน
ทำวันกินวัน ”

“รอโอกาส”
“รอโชคชะตา”
“รอฟ้า รอฝน”

“ที่ดินแปลงรวม” จึงเป็นความหวังของครัวเรือน
รอการพัฒนาที่มีทักษะด้านการเกษตร
และมีกำลังแรงงาน

กลยุทธ์ : “ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้” ให้สอดคล้องกับ
ฐานของครัวเรือนคนจน และระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น

พื้นที่ว่างเปล่าบริเวณ วัดตึก ตำบลโพงาม อ.สรรคบุรี
จำนวน 4 ไร่ ถูกครัวเรือนเป้าหมายได้ร่วมพลิกฟื้นผืนดิน
ให้กลายเป็นแปลงผัก จำนวน 15 แปลง เพื่อลดรายจ่าย
เพิ่มรายได้ สร้างความมั่นคงทางอาหารให้ชุมชน

การเพิ่มทุนครัวเรือนคนจน

ทุนทางสังคม : เกิดการรวมกลุ่ม เข้าถึง
กลุ่มสวัสดิการ มีเพื่อน มีสังคม ทำงาน
ร่วมกัน ใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในชุมชน
ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร
การช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

ทุนการเงิน : ลดรายจ่ายในครัวเรือน เพิ่มรายได้
วันละอย่างน้อย 300 บาท

ทุนมนุษย์ : ได้พัฒนาองค์ความรู้ มีอาหาร
ปลอดภัย ลดการใช้สารเคมี
มีสุขภาพดี

ทุนกายภาพ : เข้าถึงการใช้อยู่ชนที่คืน
ทำมาหากิน และแหล่งน้ำเพื่อ
การเกษตร

ภาคีความร่วมมือ

พื้นที่ปลูก

ต้นพันธุ์ละอุน
ชุดบ่อน้ำสำหรับการเกษตร
ภูมิปัญญา

ระบบสูบน้ำ
พลังงานแสงอาทิตย์
แบบกริดที่
มูลค่ารวม
242,000 บาท

องค์ความรู้
รัฐเกษตรปลอดภัย
สารชีวภัณฑ์

พื้นที่ขาย
บุคลากร

“ ครัวเรือนรอการพัฒนา มีฐานทุนและปัจจัยเงื่อนไขที่
หลากหลาย จึงต้องมีารหนุนเสริมที่
เฉพาะเจาะจงรายครัวเรือน เพื่อเพิ่มทุนบางด้าน
ให้สามารถใช้ทุนที่มีลดรายจ่าย หรือเพิ่มรายได้
ของครัวเรือนได้ โดยควรมีการหนุนเสริมทักษะ
อย่างเฉพาะ การเข้าถึงแหล่งทุน
เพื่อประกอบการจิว (ของครัวเรือน) การรวมกลุ่ม ”

กระบวนการค้นหาคนหรือช่างแม่บ้าน
หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ค้นพบ
“คนหรือช่างในปัจจุบัน”
แยกคนหรือช่างออกจากระบบข้อมูล
และกระบวนการค้นหาเป็นที่เชื่อมโยง
จากทั้งตัวคน คนในชุมชน
และหน่วยงานในพื้นที่
สามารถนำไปใช้ประโยชน์
ในการวางแผนดำเนินการ
เพื่อแก้ไขความยากจนได้จริง

